

การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพฯชั้นใน¹

Change in the Functions of Chinese Shrines in Inner Bangkok¹

ธมาภรณ์ พุมพิง^{2*} และ พรณี บัวเล็ก³
Thamaporn Phumpij^{2*} and Punnee Bualek³

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าในเขตกรุงเทพฯชั้นใน
สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

^{2*} นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, กรุงเทพมหานคร

^{2*} Ph.D. Student of Program Interdisciplinary for Development, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

³ ศาสตราจารย์, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, กรุงเทพมหานคร

³ Professor, Thesis advisor, Graduate School, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

Received: May 4, 2023 Revised: June 28, 2023 Accepted: July 3, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพฯชั้นใน และ 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีน เขตกรุงเทพฯชั้นใน ที่ส่งผลต่อความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้า การวิจัยนี้เลือกพื้นที่การวิจัยและประชากรที่ต้องการศึกษาด้วยวิธีเจาะจง จำนวน 28 ศาล จำแนกเป็นศาลเจ้าชาวจีนสำเนียงแต้จิ๋ว จำนวน 13 ศาล ฮกเกี้ยนและฮากกา สำเนียงภาษาละ 5 ศาล กวางตุ้งและไหหลำ สำเนียงภาษาละ 1 ศาล ไม่สามารถระบุได้ 3 ศาล การศึกษาใช้การบูรณาการแบบสหวิทยาการ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ด้วยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ช่วงเวลาตามความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้าที่เปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาพบว่า 1) ความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้ามีการเปลี่ยนแปลงแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมธำรงอัตลักษณ์จีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา (ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1900) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน (ทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว (ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน) และ 2) การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้ามาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอก โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศจีนและภายในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลไทยกับชาวจีน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจีน ศาลเจ้าเป็นพื้นที่แสดงตัวตนความเป็นคนจีนในเรื่องความศรัทธาและความผูกพันของกลุ่มคนจีน และสถานภาพของศาลเจ้าจีนสะท้อนภาพชุมชนจีนภาพในแต่ละช่วงเวลา ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อยอดนโยบายการจัดการศาลเจ้าของภาครัฐ คือ ศาลเจ้าเป็นกุศโลบายที่ต้องการ การสนับสนุนโอปอ้อมทั้งจากภาครัฐและผู้อุปถัมภ์ ภาครัฐควรเปลี่ยนนโยบายจากการใช้นโยบายควบคุมสู่สนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้ศาลเจ้าสามารถทำหน้าที่ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ ศาลเจ้าจีน ชุมชนจีน

*Corresponding Author. Tel.: 08 1966 1861

Email address: thamaporn.p@chandra.ac.th

Abstract

This dissertation aimed to examine the significance and functions of Chinese shrines in inner Bangkok, and to study the changes and factors involved with the transformation of functions of the Chinese shrines in inner Bangkok area that affect the significance and functions of the shrines. Purposive selection was employed in this study to specify the area of study and derive the sampling of 28 shrines including 13 Teochew shrines, 5 Fujian shrines, 5 Hakka shrines, 1 Cantonese shrine, 1 Hainanese shrine, and 3 shrines of unidentified ethnic group. The data collection and analysis of this interdisciplinary research employed a series of documentary research, interviews, and field study in order to analyze historical, sociological and anthropological data throughout three major phases of analysis. The results revealed that 1) the significance and functions of Chinese shrines had changed through 3 phases as follows: the period of centralization Chinese heritage (early Rattanakosin until 1900s), the period of identity preservation of Chinese rites (1910s – 1970s), and the period of centralization for preserving Chinese identity and for tourism purposes (1980s until present). 2) The changes and factors involved with the transformation could be based on internal and external circumstances, especially the changes in China and Thailand. The shift in Thai state policy related to Chinese and mobility within the Chinese community was also considered as involved factors. The Chinese shrines were considered as the area of Chinese identity expressing faith and bond within Chinese community. The state of Chinese shrines could also reflect scenario of Chinese community throughout the periods of time. Based on this present study, the following recommendation could be raised. Since shrines could be considered charity places, they require supports from both patrons and government. Therefore, the government should implement the policy to promote the shrines in order to maintain their functions in relation to social and economy matters.

Keywords: Change in the function, Chinese shrine, Chinese community

บทนำ

ความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จินในฐานะบ่อเกิดอารยธรรมของโลกก็มีความเชื่อทั้งที่สร้างขึ้นในสังคมจีนและรับจากดินแดนภายนอก ความเชื่อที่สำคัญในสังคมจีนประกอบด้วย เต๋า ขงจื้อ และพุทธศาสนา ปรากฏการสร้างศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทั่วประเทศจีน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 - 20 ชาวจีนได้เดินทางอพยพออกนอกประเทศ จากปัญหาการเมืองภายใน ภัยธรรมชาติ และการคุกคามของประเทศมหาอำนาจ เมื่อชาวจีนอพยพไปที่ใดก็สร้างศาลเจ้าขึ้นตามความเชื่อ ดังปรากฏศาลเจ้าคู่ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก ในประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลของกรมการปกครองใน ค.ศ. 2018 ประเทศไทยมีศาลเจ้ารวม 1,519 ศาล จำแนกเป็นศาลเจ้าในความปกครองของกรมการปกครอง 673 ศาล และศาลเจ้าเอกชน 846 ศาล (รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดสรงกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ.) ครั้งที่ 4 / 2561)

ศาลเจ้าจีนในปกครองของกระทรวงมหาดไทย 673 ศาล กระจายในพื้นที่ 65 จังหวัดทั่วประเทศไทย โดยจังหวัดที่มีศาลเจ้าในปกครองฯ มากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ราชบุรี ขอนแก่น และนครสวรรค์ ในกรุงเทพมหานคร เขตที่มีศาลเจ้าจีนมากที่สุด คือ เขตสัมพันธวงศ์ ธนบุรี บางกอกน้อย ป้อมปราบศัตรูพ่าย คลองสาน (บัญชี

ศาลเจ้าที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการปกครอง) ศาลเจ้าในปกครองเหล่านี้ขึ้นทะเบียนและอยู่ในความปกครองของกระทรวงมหาดไทยตามกฎหมายว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พระพุทธศักราช 2463 (กฎหมายว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พระพุทธศักราช 2463, 2464)

ศาลเจ้าจีนเป็นกุศลสถานสำคัญคู่ชุมชนจีน ดังนั้น การเข้าใจเรื่องความเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจะต่อยอดความรู้เรื่องสังคมจีนในประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจีน มาจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ภายนอกประเทศ โดยเฉพาะจีน สถานการณ์ภายในประเทศไทย นโยบายของรัฐบาล และการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนจีน ได้ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของศาลเจ้า ความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในศาลเจ้า รวมถึงการบริหารจัดการศาลเจ้าผ่านหน้าที่ของศาลเจ้าใน 3 ช่วงเวลา คือ ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1910 ระหว่างทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970 และ ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน

จุดประสงค์การวิจัย

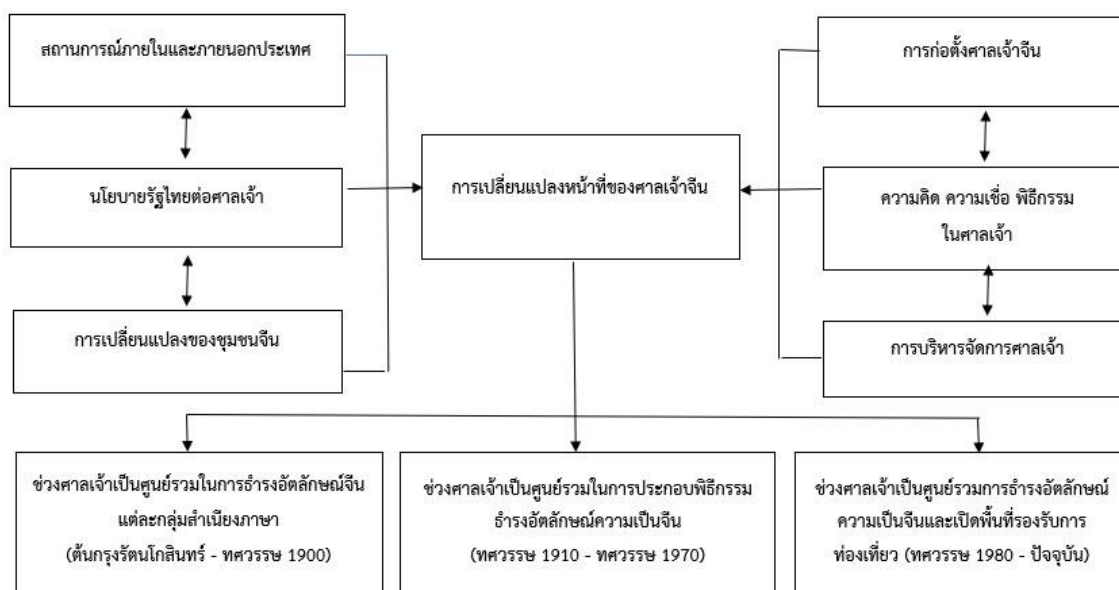
1. เพื่อศึกษาความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพมหานคร

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีแนวคิดหลักในการวิจัยตามทฤษฎีคตินิยมการหน้าที่ (Functionalism) ที่ ออกุสต์ กอมต์ (August Comte, ค.ศ.1798 - 1857) มองว่า การที่สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น จะต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปด้วยกันทั้งระบบ และ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, ค.ศ.1820 - 1903) ที่เสนอว่า สังคมมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนกับโครงสร้างร่างกายมนุษย์ (Human organism) ที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกแต่ละส่วนประกอบจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ (จิระโชค วีระสย, 2561) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจีนย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในฐานะกุศลสถานของชุมชน สถานภาพของศาลเจ้าจีนสะท้อนภาพชุมชนจีนภาพในแต่ละช่วงเวลา

ในเรื่องหน้าที่ศาลเจ้าใช้แนวคิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีองค์ประกอบ 2 ด้านคือ โลกสามัญ (Profane World) และโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2546, อ้างอิงใน จุฑามาศ สุวิมลเจริญ, 2555, หน้า 5-6) อธิบายว่า โลกสามัญ (Profane World) คือ โลกที่มองเห็นสัมผัสได้ ผูกโยงเรื่องในอดีตเพื่อแสดงตัวตนชุมชน ส่วนความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพลังเหนือธรรมชาติ คือ โลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ซึ่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีผลต่อการกำหนดแนวปฏิบัติทางสังคมและการจัดการเชิงพื้นที่ การเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าจึงประกอบด้วย การก่อสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และการจัดการศาลเจ้า อีกทั้ง การอธิบายการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเรื่องการก่อตั้งศาลเจ้า ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และการบริหารจัดการศาลเจ้า ไม่อาจใช้แนวคิดเรื่อง ทฤษฎีเรื่องการกลืนกลาย (Assimilation Theory) ที่นิยมใช้ในการอธิบายเรื่องสังคมจีนในประเทศไทย (สกินเนอร์, 2564) มาใช้อธิบายเพียงทฤษฎีเดียว เพราะศาลเจ้าจีนไม่เพียงทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิต ประกอบพิธีกรรม ยังเป็นพื้นที่ในการธำรงอัตลักษณ์ทั้งอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มสำเนียงภาษาและอัตลักษณ์ชาติจีน

การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพฯชั้นใน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพฯชั้นใน

การวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดการวิจัย คือ ศาลเจ้าจีนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจีน การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีน ทั้งการก่อตั้งศาลเจ้า ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรมในศาลเจ้า การบริหารจัดการศาลเจ้า มีเหตุมาจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศที่เปลี่ยนแปลง นโยบายของรัฐไทยต่อศาลเจ้า และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจีน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนใน 3 ช่วงเวลา จาก 1) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการธำรงอัตลักษณ์จีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา (ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1900) 2) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน (ทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970) 3) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว (ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน)

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการบูรณาการแบบสหวิทยาการ ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ด้วยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนและกระบวนการที่สำคัญ 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยเตรียมการวิจัยด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยมีการตั้งคำถามเบื้องต้นเพื่อทบทวนวรรณกรรมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาหาช่องว่างทางความรู้และพัฒนาเป็นหัวข้อการวิจัย สำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อกำหนดพื้นที่และประชากรที่ต้องการศึกษา ทำการระบุพิกัด (GPS) ที่ตั้งศาลเจ้าแต่ละแห่งในพื้นที่ แล้วสร้างโจทย์การวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย จัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย กำหนดพื้นที่และประชากร เพื่อหาคำตอบของการวิจัย

2. ขั้นตอนการ

2.1 ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยและประชากรที่ต้องการศึกษาด้วยวิธีเจาะจง (Purposive selection) โดยเลือกพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์และป้อมปราบศัตรูพ่าย จากความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ศึกษาศาลเจ้าจีนที่ขึ้นทะเบียนเป็นศาลเจ้าในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 28 ศาล ประกอบด้วย ศาลเจ้าจีนในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ 22 ศาล คือ

ศาลเจ้าโรงเกือก² ศาลเจ้าโจซือกง ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่าก้ง ศาลเจ้าแม่ประตู่ ศาลเจ้าฮกเกี้ยนเก้ง ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย ศาลเจ้าชินปุนเถ่าก้ง ศาลเจ้าอาม้าเก้ง ศาลเจ้าเซียงกง ศาลเจ้าไทฮั่ว (ไทหล่า) ศาลเจ้าอาเนี้ย ศาลเจ้าเซียงอั้ง ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าอาเนี้ยเก้ง ศาลเจ้าจุนเสียงโจซือ ศาลเจ้าปุนเถ่าก้ง ศาลเจ้ากวงเอี้ย ศาลเจ้าโรงเบญญสมาคม ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าตันไทร ศาลเจ้าซ่งจูเอี้ย ศาลเจ้าเลียงเป็ด กับศาลเจ้าในพื้นที่เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จำนวน 6 ศาล คือ ศาลเจ้ากวางตุ้ง ศาลเจ้ากวนอิมเนี้ย ศาลเจ้าไต้ยงกง ศาลเจ้าหลี่ตี่เปี้ยว ศาลเจ้าซิดเซียม้า และศาลเจ้าชินเฮงตัว

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลเอกสาร (Document) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) จากผู้ให้ข้อมูล ลงพื้นที่เพื่อทำวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Strategy) เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ในพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในศาลเจ้า โดยข้อมูลสำคัญของงานวิจัยนี้มาจาก

1) เอกสารจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักราชเลขาณการรัชกาลที่ 5 - 7 เอกสารกระทรวงนครบาล เอกสารกระทรวงมหาดไทย เอกสารกระทรวงเกษตร กระทรวงการคลัง กรุงเทพมหานคร เอกสารส่วนบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้า

2) เอกสารกรมการปกครอง รายงานการการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า ระหว่าง พ.ศ. 2542 - 2563

3) เอกสารที่เกี่ยวกับศาลเจ้า ณ สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ และสำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

4) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 16 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการอิสระจีนศึกษา ผู้รู้ชุมชนจีน นักวิชาการด้านศาลเจ้า ผู้แทนของสมาคมตระกูลภาษา ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้แทนสำนักงานเขต ผู้แทนคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

2.3 การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) ทั้งการตรวจสอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation) การเปรียบเทียบข้อมูลกับแหล่งที่แตกต่างกัน (Triangulation of Data Sources) ตรวจสอบข้อมูลจากทฤษฎีหลาย ๆ ชุด (Theory Triangulation)

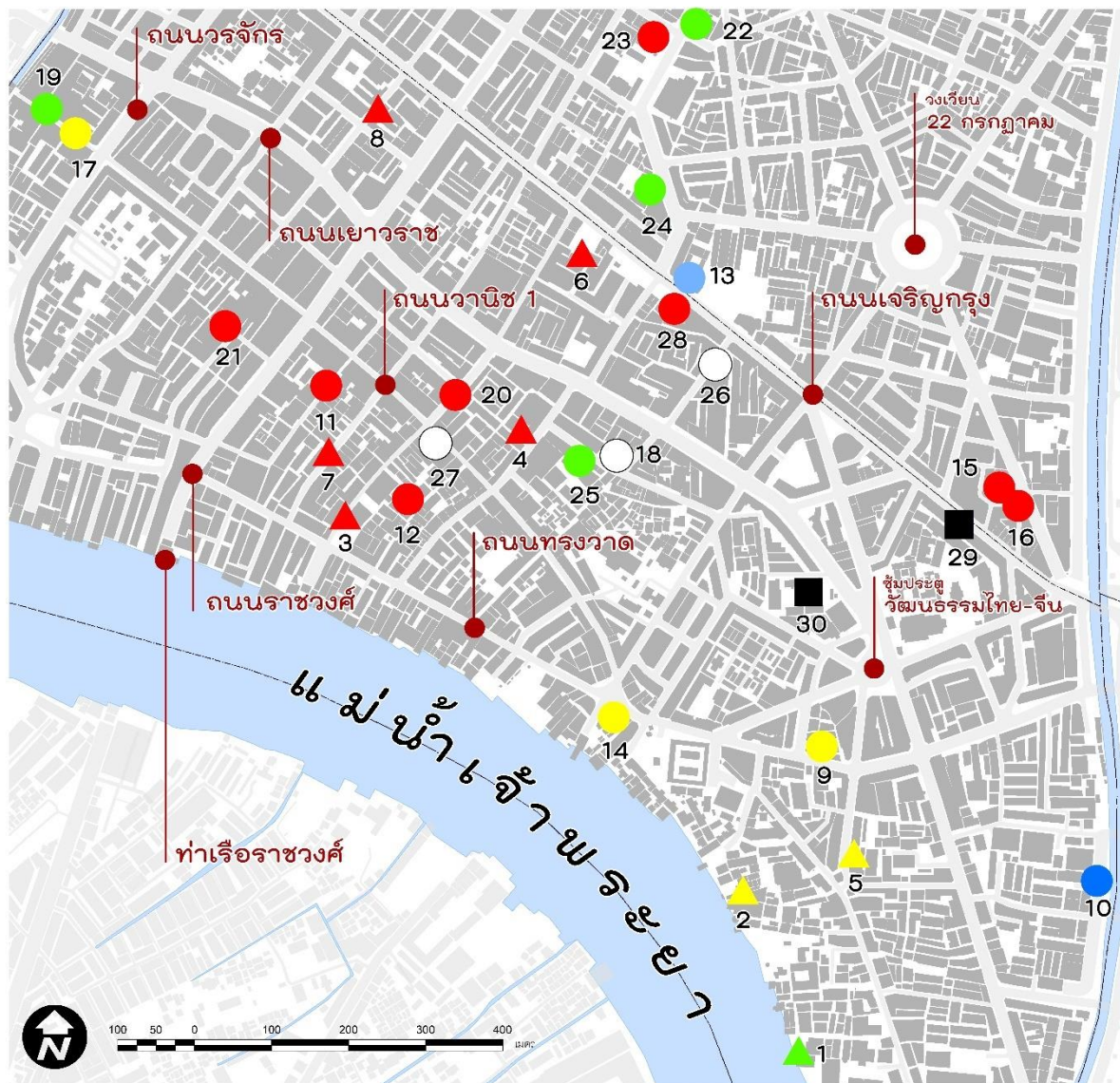
2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์จากเนื้อหา การวิเคราะห์จากบริบท การวิเคราะห์จากประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ การวิเคราะห์การดำเนินเรื่อง การวิเคราะห์จากทฤษฎีที่กำหนด และการวิเคราะห์แบบองค์รวม

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

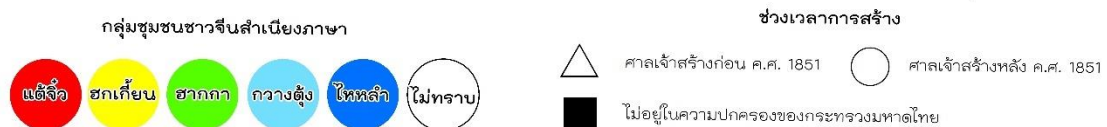
ผลการวิจัย พบว่า ความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพมหานครขึ้นใน ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน ผ่านการศึกษาศาลเจ้าในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 28 ศาล สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการธำรงอัตลักษณ์จีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา (ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1900) 2) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน (ทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970) 3) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว (ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน) โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับศาลเจ้าในแต่ละช่วงเวลา มาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอก โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศจีนและภายในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลไทยกับชาวจีน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจีน ดังนี้

1) ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการธำรงอัตลักษณ์จีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา (ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1900) ในช่วงเวลานี้ชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มสำเนียงภาษา คือ เต๋จ๊ว ฮกเกี้ยน ฮากกา กวางตุ้ง ไทหล่า จากมณฑลฝูเจี้ยน กว่างตง และไหหลำ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ จากปัจจัยสำคัญ คือ ปัญหาการเมืองภายในของจีนการต่อต้านราชวงศ์ชิง ชาวมณฑลจากกลุ่มผู้ภักดีชาวฮั่นของราชวงศ์หมิง การคุกคามจีนของประเทศมหาอำนาจตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความอดอยากและ

² ชื่อศาลเจ้าที่ปรากฏในบทความนี้สะกดตามทะเบียนกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

แผนที่แสดงที่ตั้ง เวลาการสร้าง และชุมชนกลุ่มชาวจีนสำเนียงภาษาผู้สร้างศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน

สัญลักษณ์	รายชื่อศาลเจ้า		
	1. ศาลเจ้าโรงเกือก	11. ศาลเจ้าอาเนี่ยะ	21. ศาลเจ้าโรงบุญสมัคคม
----- แนวเขตของเขต	2. ศาลเจ้าไฉฮ็อก	12. ศาลเจ้าเซี่ยฮั้ง	22. ศาลเจ้ากวนอิมเนี่ย
----- แนวเขตของแขวง	3. ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่าก้ง	13. ศาลเจ้ากวางตุ้ง	23. ศาลเจ้าไต้ฮงกง
— ถนน เส้นทางคมนาคม	4. ศาลเจ้าแม่ประตู่	14. ศาลเจ้าแม่ทับทิม	24. ศาลเจ้าหสดีเปี้ยว
■ อาคาร และสิ่งก่อสร้าง	5. ศาลเจ้าฮกเสียนเก็ง	15. ศาลเจ้าฮิดเซี่ยม่า	25. ศาลเจ้ากวนอู
■ แม่น้ำ แหล่งน้ำ	6. ศาลเจ้าเล่งปวยเอี้ยะ	16. ศาลเจ้าชินเฮงฮั่ว	26. ศาลเจ้าตันไทร
	7. ศาลเจ้าชินปุนเถ่าก้ง	17. ศาลเจ้าจุนเส่งโจฮือ	27. ศาลเจ้าซ่งเอี้ยะ
	8. ศาลเจ้าอาม่าเก็ง	18. ศาลเจ้าอาเนี่ยเก็ง	28. ศาลเจ้าเล้งเป็ด
	9. ศาลเจ้าเซี่ยงกง	19. ศาลเจ้าปุ่นเถ่าก้ง	29. ศาลเจ้าเห้งเจีย
	10. ศาลเจ้าไทฮั่ว (ไหหล้า)	20. ศาลเจ้ากวงเอี้ยะ	30. รณเทียมน้ำมูลนิธิ

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้ง เวลาการสร้าง และชุมชนกลุ่มชาวจีนสำเนียงภาษาผู้สร้างศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน

ความต้องการแสวงหาโอกาสในการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์และชื่อเสียงของไทย และความต้องการแรงงานของรัฐไทยจากการเติบโตทางเศรษฐกิจหลังสนธิสัญญาเบาริง ค.ศ. 1850 รวมทั้ง การเปลี่ยนนโยบายต่อผู้อพยพของรัฐบาลซึ่งตั้งแต่ ค.ศ. 1860

จำนวนชาวจีนตั้งถิ่นฐานในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เฉพาะจำนวนชาวจีนในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นจากจำนวน 31,000 คนในสมัยรัชกาลที่ 2 (ค.ศ. 1894) เป็น 200,000 คนในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 (ค.ศ.1909) (สกินเนอร์, 2564, หน้า 125,132)

เมื่อชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มสำเนียงภาษาตั้งชุมชนได้สร้างศาลเจ้าขึ้นตามความเชื่อความศรัทธา เคารพกราบไหว้บำรุงศาลเจ้าเฉพาะของพวกตนไม่ปะปนกันและป้องกันไม่ให้ชาวจีนต่างกลุ่มสำเนียงภาษามาเกี่ยวข้อง ดังฎีกาหลวงภักดีภักทรากรและพวงถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (สจช), ร.6 น. 1/46) ว่า

...ชาวจีนที่นับถือศาลเจ้า..ชาติใดก็ต่างพากันเคารพกราบไหว้และไปบำรุงศาลเจ้าเฉพาะของพวกนั้น
หาได้ปะปนกันไม่...พวกจีนที่ต่างภาษากันนี้คอยป้องกันระวังดูแลไม่ยอมให้จีนต่างภาษากันเข้ามาสมาคม
หรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดด้วย...

(สจช, ร.6 น. 1/46)

ในพื้นที่ปรากฏการสร้างศาลเจ้าที่คงอยู่ถึงปัจจุบันเป็นชาวแต้จิ๋ว จำนวน 13 ศาล ฮกเกี้ยนและฮากกา สำเนียงภาษาละ 5 ศาล กวางตุ้งและไหหลำ สำเนียงภาษาละ 1 ศาล ไม่สามารถระบุได้ 3 ศาล จากหลักฐานพบว่า ศาลเจ้าเหล่านี้สร้างขึ้นก่อน ค.ศ. 1850 จำนวน 8 ศาล จำแนกเป็นศาลเจ้าของชาวจีนสำเนียงภาษาแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยนและฮากกา จำนวน 5 2 และ 1 ศาล ตามลำดับ ที่เหลือสร้างขึ้นภายหลัง ค.ศ. 1850 จำนวน 20 ศาล (กรมการปกครอง, 2565; อธิรชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2565, หน้า 256-282)

ที่ตั้งของศาลเจ้าแสดงถึงที่ตั้งของชุมชนและเวลาการเข้ามาตั้งชุมชนของชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาอีกทั้งจำนวนของศาลเจ้าแสดงถึงจำนวนชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย หลังสนธิสัญญาเบาริง ค.ศ. 1855 และการผ่อนปรนมาตรการการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีน ค.ศ. 1860 จึงมีการสร้างศาลเจ้าเป็นจำนวนมากหลัง ค.ศ. 1850 อีกทั้งที่ตั้งของศาลเจ้ากระจายไปยังพื้นที่ตอนเหนือและด้านตะวันออกของลำพังตามบริบทการพัฒนาของพื้นที่เมื่อมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษม ค.ศ. 1851 และการตัดถนนเจริญกรุง ค.ศ. 1862 ศาลเจ้ากวางตุ้งของชาวจีนสำเนียงภาษากวางตุ้งสร้างขึ้นริมถนนเจริญกรุงและศาลเจ้าไทฮั่ว (ไหหลำ) สร้างขึ้นบนถนนเจริญกรุงริมคลองผดุงกรุงเกษม

ในด้านความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา เนื่องจากชาวจีนในช่วงนี้มีความผูกพันกับภูมิลำเนาในประเทศจีนอย่างมาก เมื่อสร้างศาลเจ้าจึงประดิษฐานรูปเคารพเทพประธานตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา จำแนกความเชื่อตามเทพประธานได้เป็นศาลเจ้าเต๋า 23 ศาล พุทธศาสนา 4 ศาล และขงจื้อ 1 ศาล โดยเทพที่ได้รับการนิยมนมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ เทียนฮั่ว (ม้าจู) 5 ศาล เป็นโถววง (ปูนเถ้ากง) และพระโพธิสัตว์กวนอิม องค์ละ 4 ศาล

นอกจากความศรัทธาต่อเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ ชาวจีนยังมีศรัทธาต่อเทพเจ้าองค์อื่น อาทิ หลี่ตงปิน จิวหวง กวนอู ฮั่นหวงกง จูช็อกง เสวียนเทียนซ่งตี้ หลงเหว่ยเหยี่ย เนินหวงกง การบูชาและศรัทธาต่อองค์เทพสะท้อนความศรัทธาของชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาในไทยที่ผูกพันกับภูมิลำเนาเดิมที่จีนของตน ศาลเจ้าจึงสามารถแสดงว่า ชุมชนเป็นชุมชนของชาวจีนสำเนียงภาษาใดจากเทพประธาน ศาลเจ้าจีนนิยมประดิษฐานรูปเคารพเทพหลายความเชื่อทั้งพุทธ เต๋า ขงจื้อ แสดงถึงความเชื่อที่ผสมผสานพุทธ เต๋า ขงจื้อของชาวจีน

ด้านพิธีกรรม ชาวจีนมีปฏิทินที่ 1 ปี มี 4 ฤดู 24 ปักข์มีพิธีกรรมสำคัญจำแนกเป็นวันที่ระลึกและวันเทศกาลเนื่องจากจีนเป็นประเทศขนาดใหญ่จึงมีพิธีกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ชาวจีนในประเทศไทยมาจากมณฑลตอนใต้มีพิธีกรรมใหญ่ ๆ คือ ตรุษจีน หยวนเซียว เซ็งเม้ง ขนมห้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินเจ ดังโง๊ะหรือตงจื้อ (ถาวร ลิกขโกศล, 2557, หน้า 46) ในช่วงเวลานี้เมื่อถึงวันสำคัญตามประเพณีชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาไปประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าของ

ตนไม่ปะปนกัน กิจกรรมสำคัญนอกเหนือไปพิธีกรรมตามประเพณีคือ การฉลองเทวสมภพหรือฉลองเทพเจ้าที่การจัดพิธีแห่เทพเจ้า รับ-ส่งเจ้าต่างศาลเจ้ามาร่วมพิธีฉลองที่จะมีการจุดดอกไม้เพลิง จั้ว ฉลองหลายคืน เช่น ใน ค.ศ.1891 ศาลเจ้าเล่าปุน-เล่าก่งฉลองเทวสมภพ 5 วัน 5 คืน ศาลเจ้าโรงเกือกจัดฉลอง 4 วัน 4 คืน การจัดพิธีแห่และการฉลองต้องขอพระบรมราชานุญาตผ่านเสนาบดีกระทรวงนครบาล เนื่องจากการแห่ต้องมีการดูแลความเรียบร้อยไม่ให้ชาวจีนต่างกองชีวิวกกัน ในการบริหารจัดการศาลเจ้า เนื่องจากชาวจีนแต่ละกลุ่มไม่ยุ่งเกี่ยวกับกัน การดูแลศาลเจ้าจึงเป็นการดูแลโดยชาวจีนตามกลุ่มสำเนียงภาษาที่ตั้งชุมชนอาศัยล้อมรอบศาลเจ้า (สจข, ร.5 น. 1.1/40; สจข, ร.5 น.1.1/72)

นอกจากศาลเจ้าจะเป็นที่รวมกลุ่มของชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีภูมิสำเนาเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการเผชิญโชคบนดินแดนใหม่ อันไม่คุ้นเคย เช่น เป็นที่พักพิงของผู้อพยพใหม่ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ด้วยอาหาร ยารักษาโรค เป็นแหล่งสร้างเครือข่ายในชุมชน เป็นแหล่งความความบันเทิง กระจ่ายข่าวสาร ศาลเจ้าจีนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1910 จึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมธำรงอัตลักษณ์ของชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา

2. ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน (ทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970) ในช่วงเวลานี้ การเมืองในจีนมีความผันผวนจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศจีน ชาวจีนในไทยแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมจีนเช่นเดียวกับชาวจีนในประเทศจีน เกิดความร่วมมือของชาวจีนแต่ละกลุ่มแสดงออกถึงความเป็นจีน ด้วยการจัดตั้งสโมสร สมาคม และมูลนิธิเป็นที่ยรวมของชาวจีน มีการตั้งโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ สโมสรจีน สมาคมพาณิชย์จีน และโรงเรียนจีน เพื่อสนับสนุนการสร้างชาติจีนที่เข้มแข็งรวมกับการแสดงออกถึงการต่อต้านผู้เอาเปรียบชาติจีนและคนจีน การแสดงออกที่สำคัญคือ การต่อต้านสิ่งเก่าที่ฉุดรั้งความเจริญของจีน (ศาลเจ้าจีน ความเชื่อเก่า ธรรมเนียมเก่า ขงจื้อถูกต่อต้านด้วย) การต่อต้านสินค้าชาติมหาอำนาจที่คุกคามจีน โดยเฉพาะญี่ปุ่น การส่งเงินกลับบ้านเพื่อช่วยเหลือ “ความคับแค้นของประเทศ” อีกทั้ง การแสดงออกถึงความภักดีต่อชาติจีน เช่น การประดับธงชาติจีน โบปลิวจอมติรัฐไทยกตขิไม่เมตตาจีน จากเปิดเพลงชาติจีนและฉายภาพ ดร.ซุนยัตเซ็นแทนเพลงสรรเสริญพระบารมีและฉายพระรูป (สจข, ร.6 น. 4.7/32; สจข, ร.6 ม. 26.5/65) ทำให้รัฐไทยประกาศมาตรการควบคุมชาวจีนหลายประกาศ มาตรการที่สำคัญเกี่ยวกับศาลเจ้า คือ กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 (กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463, 2564)

กฎเสนาบดีฯ ฉบับนี้มีสาระสำคัญ คือ ให้ศาลเจ้าเป็นกุศลสถานสำหรับมหาชน การบริหารศาลเจ้าอยู่ภายใต้ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าที่แต่งตั้งโดยรัฐ ต้องมีการจัดทำบัญชีรับ - จ่าย บัญชีผลประโยชน์ของศาลเจ้าส่งตามที่รัฐกำหนด ห้ามใช้ศาลเจ้าบังหน้าเป็นพื้นที่ช่องสุ่ม โดยสรุปคือ รัฐได้เข้า “ควบคุม” “ตรวจตรา” “สอดส่อง” กิจกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้า เมื่อรัฐประกาศกฎเสนาบดีฯ หลวงภักดีภัทรากร (กอสุยเจียะ) ผู้นำมากบารมี³ กับชาวจีน 678 รายชื่อ (ยี่ห้อ) ได้ลงนามประทับตราถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขอไหยกเลิกโดยให้เหตุผลว่า เจ้าหน้าที่กรมพระนครบาล “บังคับ” ให้ลงนามมอบที่ดินศาลเจ้าให้ออกโฉนดในนามกรมพระนครบาล อีกทั้งกฎ “ตัดสิทธิ์และผิดประเพณี” เพราะชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาต่างออกเงินสร้างศาลเจ้า ดูและวังไม่ให้เงินต่างสำเนียงมาเกี่ยวข้องปะปนกัน ผู้ลงชื่อในฎีกาถูกไต่สวนถึงวิธีและสาเหตุการร่วมลงชื่อ เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาลทำหนังสือกราบบังคมทูลว่า กฎเสนาบดีฯ มีความจำเป็น “...เพื่อประโยชน์แก่การปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย...” ป้องกันการใช้ศาลเจ้าบังหน้าช่องสุ่ม และการให้แสดงบัญชีก็เพื่อป้องกันการนำเงินไปสนับสนุนสมาคมและเลี้ยงโรงเรียนจีนที่เป็นแหล่งเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมจีน รัชกาลที่ 6 จึงทรงมีพระราชกระแส ความว่า

³ กอสุยเจียะ ผู้นำหัวฮั่นฮวดเส็ง ดำเนินธุรกิจค้าข้าวและโรงสี มีเครือข่ายการค้าทั้งในจีน ฮองกง สิงคโปร์ ชัวเถา มีบทบาทในการก่อตั้งโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ (ค.ศ. 1903) สมาคมพาณิชย์จีน (ค.ศ. 1914) และโรงเรียนเผยอิง (ค.ศ. 1916) (พรรณี บัวเล็ก, 2561, น.303-313)

“เห็นว่ากฎเสนาบดีว่าด้วยที่กุศลสถานนั้น ได้ตรวจสอบโดยพิสดาร ในระหว่างผู้รอบรู้
ในทางกฎหมายแล้วจึงได้ออก และไม่แลเห็นว่าเป็นการตัดสินคดีและผิดประเพณี...ด้วยเหตุนี้เห็นว่า
กฎที่กล่าวนั้นดีอยู่แล้ว ยังไม่ควรแก้ไข ให้ยกฎีกาฉบับนี้เสีย”

(สจข, ร.6 น. 1/46)

เมื่อกฎเสนาบดีฯ มีผลบังคับใช้ กระทรวงนครบาลถูกผนวกเข้ากับกระทรวงมหาดไทยใน ค.ศ. 1922 ที่ดินศาลเจ้า
จึงถูกออกโฉนดในชื่อ “กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (ที่ดินศาลเจ้า.....)” กิจกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้าขึ้นกับ
กระทรวงมหาดไทย

ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำประเทศดำเนินนโยบายชาตินิยม มี
การออกประกาศรื้อถอน 12 ฉบับ ระหว่าง ค.ศ.1939 -1942 แม้รัฐมิได้มุ่งประกาศเพื่อจัดการคนจีนโดยเฉพาะ แต่ก็ทำให้เกิด
ความรู้สึก “ไม่ใช่ไทย” ความเป็นจีนถูกกดขี่อย่างหนักในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อรัฐบาลไทยประกาศเข้าร่วมกับฝ่าย
อักษะ ในขณะที่จีนร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรและต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อสงครามยุติชาวจีนไคร้แค้นญี่ปุ่นและรัฐบาลไทยที่เข้าร่วมกับ
ญี่ปุ่น ปลายเดือนกันยายน ค.ศ. 1945 เกิดเหตุปะทะระหว่างชาวจีนและไทย ต่อมาขยายกลายเป็นเหตุจลาจลยืดเยื้อหลาย
เดือน ชาวไทยไม่กล้าเข้าไปในเขตคนจีนกลัวถูกรุม “จับและตี” เหตุการณ์นี้จึงรู้จักในชื่อ “เลี้ยวพะ” ต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ.
1946 เหตุการณ์ความขัดแย้งยุติเมื่อรัชกาลที่ 8 และพระอนุชาเสด็จเยือนเยาวราช - สำเพ็ง แต่เหตุการณ์คลี่คลายได้นาน
การปฏิวัติ ค.ศ. 1949 ในจีนและบรรยากาศของสงครามเย็น ทำให้ “ความเป็นจีน” ถูกตั้งคำถามและเป็นที่รังเกียจ รัฐบาล
ไทยดำเนินมาตรการกีดกันตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช) ค.ศ. 1966 ให้เปลี่ยนคนจีนเป็นคนไทยให้เร็ว
ที่สุด พร้อมเสนอมาตรการให้กำจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน ให้เลิกโรงเรียนจีน ห้ามมิให้ปฏิบัติประเพณีจีนในที่
สาธารณะ (สจข, (4) กค. 2.3.1/22) แม้สถานการณ์ทางการเมืองโลกเปลี่ยนแปลงเมื่อสหรัฐอเมริกาให้การรับรองสถานะของ
สาธารณรัฐประชาชนจีนในต้นทศวรรษ 1970 และไทยเตรียมเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่
การเกรงภัยคอมมิวนิสต์ยังไม่หมดไปจากสังคมไทย “ความเป็นจีน” ยังคงถูกตั้งคำถาม ความกดดันจากการใช้ชีวิตคนจีนใน
แผ่นดินไทยระเบิดอีกครั้งในเหตุการณ์ “จลาจลที่ลัทธิพลาไซ” ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1974 การเปิดความสัมพันธ์ทาง
การทูตระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1975 การเยี่ยมเยือนอย่างเป็นทางการของผู้นำทั้งสองประเทศได้นำ
บรรยากาศอันดีมาสู่ชาวจีนในสังคมไทย โดยเฉพาะการเสด็จเยือนจีนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีใน ค.ศ. 1981

สำหรับศาลเจ้าจีนในประเทศไทย การรณรงค์ต่อต้านสิ่งเก่าและการเผยแพร่วัฒนธรรมใหม่ในจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1919
ทำให้ศาลเจ้าในไทยได้รับจากการเป็นหนึ่งในความเชื่อเก่า ชาวจีนหัวก้าวหน้าไม่ยอมรับความเชื่อและพิธีกรรมในศาลเจ้าว่า
เป็นสิ่งที่ทำให้จีนเข้มแข็ง หน้าที่ในการให้เกื้อหนุนทำกิจกรรมสาธารณะของศาลเจ้าถูกแทนที่ด้วยองค์กรสมัยใหม่
การรวมกลุ่มเครือข่าย (connection) ในศาลเจ้าเปลี่ยนสถานที่จากศาลเจ้าศูนย์กลางชุมชนไปยังสโมสรหรือสมาคม เช่น
สโมสรจีน สมาคมพาณิชย์จีน การสงเคราะห์ยา และการรักษาพยาบาลถูกแทนที่ด้วยโรงพยาบาลจีน เช่น โรงพยาบาลเทียน
ฟ้ามูลนิธิ โรงพยาบาลกวงงสิ่ว ความรู้ที่เคยใช้ศาลเจ้าเป็นที่สอนเรียนภาษาจีนถูกแทนที่ด้วยโรงเรียนจีน การเรียไรเงิน
ไม่สามารถดำเนินการได้สะดวก อีกทั้งเมื่อทางราชการห้ามมิให้ปฏิบัติประเพณีจีนในพื้นที่สาธารณะ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
การเฉลิมฉลองพิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ของชาวจีนลดลงอย่างมาก เนื่องจากชาวจีนไม่ต้องการเป็นที่เพ่งเล็งเหลือเพียง
การประกอบพิธีกรรมตามประเพณีในพื้นที่ศาลเจ้า

ในด้านการบริหารจัดการศาลเจ้า ภายหลังกฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้าประกาศใช้ศาลเจ้าเป็นพื้นที่ที่
รัฐเข้า “ควบคุม” “ตรวจตรา” “สอดส่อง” ผ่านผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า และการที่ชาวจีน
ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมในพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ทำให้ในช่วงเวลานี้ ศาลเจ้าทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมในการประกอบ
พิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน

3. ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมการอ้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว (ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน) หลังทศวรรษ 1980 ความตึงเครียดระหว่าง “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นจีน” ผ่อนคลายหลังมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1975 การผ่อนคลายเป็นสงครามเย็นรวมไปถึงการเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีใน ค.ศ. 1981 ทำให้ความเป็นจีนในไทยค่อย ๆ ได้รับการยอมรับพร้อม ๆ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน

ชาวจีนในไทยสามารถกลับมาแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีน จัดกิจกรรมตามประเพณี ภายหลัง ค.ศ. 1997 ภาครัฐให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ยาวราชจัดกิจกรรมตรุษจีนอย่างยิ่งใหญ่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นประธานในพิธีและเสด็จสักการะศาลเจ้าสำคัญต่าง ๆ ในพื้นที่

สำหรับศาลเจ้าจีน หลัง ค.ศ. 1980 ศาลเจ้าหลายแห่งได้รับการบูรณะซ่อมแซมในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ มีอายุครบ 200 ปี (เศรษฐกิจ สังคม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2563) แต่ไม่มีการสร้างศาลเจ้าแห่งใหม่เนื่องจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์และป้อมปราบศัตรูพ่ายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ ที่ดินมีราคาแพง แม้แต่ชุมชนชาวจีนที่เคยอยู่รายล้อมศาลเจ้าก็ย้ายไปซื้อหรือเช่าที่อยู่อาศัยหรือทำธุรกิจในย่านธุรกิจใหม่ที่ที่ดินมีราคาถูกกว่าเดิม การสร้างศาลเจ้าแห่งใหม่กระจายไปในพื้นที่ชุมชนเศรษฐกิจใหม่ด้วย ผู้เข้ามาอาศัยใหม่ในพื้นที่เป็นคนต่างวัฒนธรรมที่มาทำงาน ไม่ใช่ผู้มีศรัทธากับศาลเจ้าเหมือนเดิม ศาลเจ้าจึงต้องรับการอุปถัมภ์จากผู้อุปถัมภ์ในลักษณะสมาคม มูลนิธิ ชุมชน และตระกูล / แซ่ ที่อาศัยอยู่ไกลออกไป แต่ยังคงให้การอุปถัมภ์ศาลเจ้าด้วยการอุทิศกำลังกายและกำลังทรัพย์ในโอกาสต่าง ๆ

ในทางกฎหมาย ศาลเจ้าจีนอยู่ภายใต้การปกครองของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยมีคำสั่งแต่งตั้ง “คณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ)” ประกอบด้วยข้าราชการ จำนวน 10 คน มีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน มีหน้าที่ควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าทั่วราชอาณาจักร ให้มีอำนาจสั่งการเกี่ยวกับการบูรณะซ่อมแซม การจัดหาผลประโยชน์ การจ่ายเงินของศาลเจ้า และการพิจารณาสั่งการเกี่ยวกับการเช่าที่ดินและอาคารศาลเจ้า รวมทั้งกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาลเจ้า (กรมการปกครอง, 2548, หน้า 36-37) ตามกฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ คือ กฎเสนาบทว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 (กรมการปกครอง, 2548, หน้า 31-32) ดังนั้น ในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องศาลเจ้าผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าต้องเสนอเรื่องผ่านสำนักงานเขต เสนอผ่านกรุงเทพมหานคร ไปยังคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า เพื่อพิจารณา อนุมัติ อนุญาต จึงสามารถดำเนินการได้

คณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าปกครองศาลเจ้าทั้งเรื่องการบริหารจัดการและการเงินผ่านผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าที่กรมการปกครองเป็นผู้แต่งตั้ง ศาลเจ้าขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ เนื่องจากอำนาจสั่งการอยู่ที่คณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า เช่น การซ่อมแซมศาลเจ้า ศาลเจ้าจำเป็นต้องขออนุมัติ 4 ขั้นตอน คือ 1) เสนอเรื่องผ่านเขต โดยศาลเจ้าต้องส่งแปลนการก่อสร้าง รายละเอียดงานที่ต้องการซ่อมแซม หนังสือขออนุมัติการก่อสร้าง เอกสารมอบกรรมสิทธิ์การก่อสร้างเสนอเขต 2) เขตดำเนินการตรวจสอบเอกสาร สอบสวนผู้ขอซ่อม ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบสภาพความเสียหายของอาคาร จัดทำสัญญากรรมสิทธิ์ เมื่อครบแล้วเสนอ กทม. 3) กทม. พิจารณาเสนอความเห็น 4) เสนอกรมการปกครองให้คณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าพิจารณา และหากเป็นศาลเจ้าที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานกับกรมศิลปากรต้องให้กรมศิลปากรเห็นชอบรูปแบบก่อนเสนอคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าพิจารณา ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ศาลเจ้าที่ไม่ติดขัดเรื่องงบประมาณนิยม “ทำก่อน บอกทีหลัง” สำหรับงบประมาณการบูรณะซ่อมแซมศาลเจ้า มีแหล่งงบประมาณ 2 แหล่งคือ เงินอุทิศจากผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้า กับเงินฝากเก็บที่ศาลเจ้าต้องนำส่งฝากเก็บ

เงินผลประโยชน์ศาลเจ้าไว้ที่กรมการปกครอง⁴ ซึ่งการขอใช้เงินฝากเก็บมีขั้นตอนการขออนุมัติงบประมาณเพิ่มขึ้นมาจากการศึกษารายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า ระหว่าง ค.ศ. 1999 - 2020 พบว่ามีศาลเจ้าในพื้นที่ศึกษาเพียงหนึ่งศาลที่ขออนุมัติใช้เงินฝากเก็บ ณ กรมการปกครองในการบูรณะศาลเจ้า (รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ), ครั้งที่ 2/2563)

ผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้าในพื้นที่ศึกษามี 4 ลักษณะ คือ สมาคมชาวจีนตามสำเนียงภาษา มุลินีนิสาธารณกุล ชุมชน และตระกูล / แซ่ จำแนกเป็นศาลเจ้าที่สมาคมชาวจีนตามสำเนียงภาษาอุปถัมภ์จำนวน 12 ศาล มุลินีนิสาธารณกุล 1 ศาล ชุมชน 13 ศาล ตระกูล / แซ่ 2 ศาล ผู้อุปถัมภ์เป็นผู้กำหนดนโยบายของศาลเจ้าในเรื่อง การบูรณะซ่อมแซม การกำหนดรูปแบบพิธีกรรม การจัดกิจกรรมรวมถึงการคงอยู่ของศาลเจ้า เนื่องจากการดูแลศาลเจ้ามีค่าใช้จ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เครื่องบูชา และค่าจ้างพนักงานดูแลศาลเจ้าจำนวนมาก หลักพันถึงหลักแสนต่อเดือนตามแต่ขนาดศาลเจ้า หากเป็นช่วงเทศกาลหรือมีกิจกรรมพิเศษค่าใช้จ่ายจะเพิ่มมากขึ้นจากค่าจ้างจั่ว สิ่งโต และเครื่องใช้ในพิธีกรรม เป็นต้น

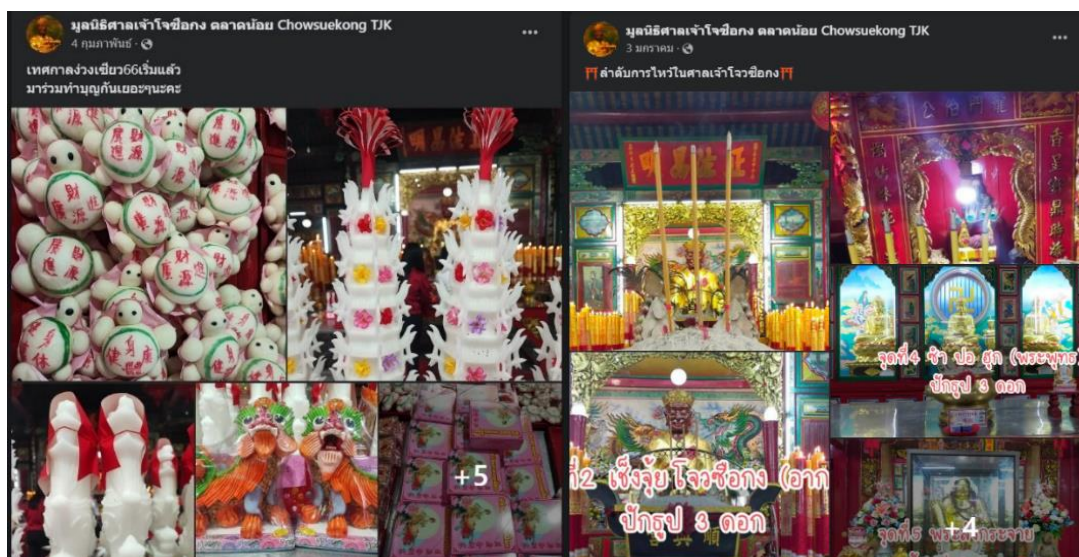
เนื่องจากในศาลเจ้ามีค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการศาลเจ้า กรมการปกครองพยายามให้ศาลเจ้าจัดหาผลประโยชน์เพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อการบริหารศาลเจ้า จึงจัดโครงการประกวดศาลเจ้าบริหารงานดีเด่น และโครงการประเมินศาลเจ้ามาตรฐาน เพื่อให้ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานศาลเจ้า เปิดพื้นที่ให้บริการคนทุกช่วงวัย จากการสัมภาษณ์เลขานุการคณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า (การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 มกราคม 2566) ได้กล่าวเกี่ยวกับหน้าที่ของศาลเจ้า ว่า

...ศาลเจ้ามีหน้าที่หลักในการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ทำหน้าที่รองในการบริการสาธารณะและช่วยเหลือสังคม ปัจจุบันศาลเจ้ายังกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ให้คนทุกช่วงวัยสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรม...

ศาลเจ้าก็ตระหนักถึงการใช้พื้นที่ศาลเจ้าเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวเช่นกันเกี่ยวกับ ผู้ดูแลศาลเจ้าหลายแห่งให้ความเห็นตรงกันว่า เห็นด้วยกับนโยบายที่พัฒนาศาลเจ้าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว และให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันศาลเจ้าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวแล้ว มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวศาลเจ้าพัฒนาตัวเองจัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม ติดลำดับหมายเลขแสดงขั้นตอนในศาลเจ้าเพื่ออำนวยความสะดวกผู้ศรัทธาใหม่ และใช้สื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและขั้นตอนในพิธีกรรมแก่ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมของศาลเจ้าด้วย

ในช่วงทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน ชาวจีนในประเทศไทยสามารถประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อความศรัทธาในศาลเจ้า และเปิดพื้นที่ศาลเจ้าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวรองรับกลุ่มผู้ศรัทธาใหม่เข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรม การกำหนดนโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมให้ศาลเจ้าเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และการสนับสนุนจากผู้อุปถัมภ์ให้ศาลเจ้าทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมในการธำรงอัตลักษณ์จีน ด้วยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในวันสำคัญ ให้ความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีในศาลเจ้า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้อุปถัมภ์ที่มีศักยภาพจะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาศาลเจ้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจและมีความยั่งยืน สามารถเป็นศูนย์รวมการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว

⁴ กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ให้ความหมายว่า ผลประโยชน์ หมายถึง ทรัพย์สินทั้งปวงที่เกิดมีแก่ศาลเจ้านั้น ๆ และหมายความตลอดถึงรายจ่ายด้วย และ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 ให้ความหมายว่า เงินของศาลเจ้า หมายถึง รายได้จากการให้เช่าที่ดินของศาลเจ้า รายได้จากการให้เช่าอาคารของศาลเจ้า รายได้จากการที่ผู้เช่าอุทิศเงินค่าบำรุงศาลเจ้า เงินที่มีผู้อุทิศแก่ศาลเจ้า รายได้จากการดำเนินงานของศาลเจ้า รายได้ซึ่งได้มาโดยประการอื่น ๆ เงินเหล่านี้ต้องนำส่งฝากเก็บที่กรมการปกครอง

ภาพที่ 3 ศาลเจ้าใช้สื่อสังคมออนไลน์ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและขั้นตอนพิธีกรรมในศาลเจ้าแก่กลุ่มผู้ศรัทธาใหม่
ที่มา : Facebook มูลนิธิศาลเจ้าโจซือกง ตลาดน้อย (2566)

ภาพที่ 4 การประกอบพิธีกรรมของผู้ศรัทธา ณ ศาลเจ้าแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพฯชั้นใน

การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าในเขตกรุงเทพฯชั้นใน ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีคตินิยมการหน้าที่ (Functionalism) เป็นหลักในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าจีนกับสังคม โดยเปรียบสังคมมนุษย์เปรียบเหมือนร่างกายที่ประกอบด้วยอวัยวะหลายส่วน ถ้าอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ทำงานหรือเสียสมดุลจะต้องมีการปรับหรือเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการปรับตัว โดยมีการจัดองค์กรใหม่ ไม่เช่นนั้นจะทำให้สังคมล่มสลายได้ ดังนั้น ศาลเจ้าจีนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจีน จึงมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย ส่วนการสร้างศาลเจ้าขึ้นในเขตกรุงเทพฯชั้นในนั้นเป็นไปก็เป็นความ

พยายามของผู้อพยพชาวจีนที่ต้องการสร้างผุ่กโยงเรื่องในอดีตเพื่อแสดงตัวตนชุมชน ส่วนความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาหลังเหนือธรรมชาติเพื่อสร้างขวัญกำลังใจในดินแดนใหม่ที่ไม่คุ้นเคย

ส่วนการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการกลืนกลาย (Assimilation Theory) ตามผลงานคลาสสิก เรื่อง สังคมจีนในประเทศไทย ของ สกินเนอร์ (2564) แต่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การอธิบายการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนไม่อาจใช้แนวคิดการกลืนกลายเพียงทฤษฎีเดียวมาใช้ในการอธิบายได้ เพราะศาลเจ้าจีนไม่เพียงทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ในการประกอบพิธีกรรม ยังเป็นพื้นที่ในการธำรงอัตลักษณ์ทั้งอัตลักษณ์ของชาวจีนเฉพาะกลุ่มสำเนียงภาษา อัตลักษณ์ชาติจีน ในแต่ละช่วงเวลา

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าในเขตกรุงเทพฯชั้นใน ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีคตินิยมการหน้าที่ (Functionalism) เป็นหลักในการอธิบายความสำคัญและหน้าที่ของศาลเจ้าแสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าจีนกับสังคม ศาลเจ้าจีนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจีนในประเทศไทย นอกจากเป็นพื้นที่แสดงตัวตนของชาวจีนในเรื่องความศรัทธาและความผูกพันของกลุ่มคนจีน สถานภาพของศาลเจ้าจีนยังสะท้อนภาพของชุมชนจีนในแต่ละช่วงเวลาด้วย คือ ในระยะแรก ชุมชนจีนเป็นพื้นที่อยู่รวมกันเฉพาะกลุ่มสำเนียงภาษา ระยะที่ 2 เป็นช่วงชุมชนจีนถูกควบคุม เนื่องจากการเมืองและอุดมการณ์ชาตินิยมจีนเข้ามามีบทบาทในชุมชนรัฐไทยเข้าควบคุมกิจกรรมของชุมชนจีน ระยะที่ 3 เป็นระยะที่ชุมชนจีนโดยเฉพาะพื้นที่ที่ศึกษาสำเพ็ง - เยาวราชได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับศาลเจ้านั้นเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงบริบทภายนอกประเทศโดยเฉพาะจากจีน การเปลี่ยนแปลงบริบทภายในประเทศไทย นโยบายของรัฐไทยกับคนจีน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจีน ดังนั้น การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ศาลเจ้าจีนจะช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจีนในประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

ช่วงเวลา	สถานภาพของศาลเจ้า	ชุมชนจีน
ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ - ทศวรรษ 1900	ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการธำรงอัตลักษณ์จีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษา	เป็นช่วงที่ชุมชนจีนอาศัยอยู่รวมกันเฉพาะกลุ่มตระกูลภาษา
ทศวรรษ 1910 - ทศวรรษ 1970	ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน	เป็นช่วงที่ชุมชนจีนถูกควบคุมเนื่องจากการเมืองและอุดมการณ์ชาตินิยมจีน เข้ามามีบทบาทในชุมชน รัฐไทยเข้าควบคุมกิจกรรมของชุมชนจีน
ทศวรรษ 1980 - ปัจจุบัน	ช่วงศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนและเปิดพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว	เป็นช่วงที่ชุมชนจีนโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ศึกษา สำเพ็ง-เยาวราช ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ

ภาพที่ 5 ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้ากับชุมชนจีน

ข้อเสนอแนะ เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะศาลเจ้าที่อยู่ในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย ดังนั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าเอกชน และ / หรือศาลเจ้ากลุ่มที่สร้างขึ้นใหม่ ศึกษาความเชื่อใหม่ที่ปรากฏในศาลเจ้านอกเหนือไปจากความเชื่อพุทธ เต๋า ขงจื๊อ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับศาลเจ้าในประเทศไทยทั้งหมด

ในประเด็นเรื่องศาลเจ้าและรัฐ รัฐควรเปลี่ยนนโยบายจากการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่งศาลเจ้าสู่นโยบายส่งเสริมการใช้ภูมิลำเนาด้วยภูมิลำเนาชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 ไม่เข้ากับบริบทสถานการณ์ปัจจุบัน อีกทั้งรัฐควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ / หรือผู้ดูแลภูมิศาสตร์ศาลเจ้าได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่งกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า เพราะศาลเจ้าเป็นภูมิลำเนาที่ต้องการการสนับสนุนโอบอุ้มทั้งจากภาครัฐและผู้อยู่อาศัย เพื่อให้ศาลเจ้าสามารถทำหน้าที่ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การศึกษานี้ผ่านการพิจารณาด้านวิชาการและด้านจริยธรรม โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม และมีมติอนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามโครงการวิจัย เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2565

การอ้างอิง

- ภูมิลำเนาด้วยที่ภูมิลำเนาชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463. (2464, 24 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 38, หน้า 13-23.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2548). *คู่มือการปฏิบัติงานทะเบียนศาลเจ้า*. โรงพิมพ์อสาธิตการพิมพ์.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2565). *ทำเนียบศาลเจ้า 100 ปี*. บริษัทการพิมพ์.
- จิรัช วิริยะ. (2561). ว่าด้วยทฤษฎีการหน้าที่ประโยชน์ (Functionalism) ในสังคมวิทยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2) : 260 - 272.
- จุฑามาศ สุวิมลเจริญ. (2555). *กระบวนการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณรอยพระพุทธรูปและรอยพระพุทธรูปที่ห้วยหลวงแม่แอน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถาวร สิกขโกศล. (2557). *เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้*. มติชน.
- บัญชาศาลเจ้าที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการปกครอง. เอกสารคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่งกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้ากรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ไม่ได้ตีพิมพ์)
- พรณี บัวเล็ก. (2561). *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457 – 2482 : บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โคกนาฏกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2 เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่งกิจการต่างๆ ของศาลเจ้า (คกก.คจ.) ครั้งที่ 4/2561, เมื่อ วันพุธที่ 26 กันยายน 2561 ณ ห้องประชุมดำรงธรรม ศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย
- รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่งกิจการต่างๆ ของศาลเจ้า (คกก.คจ.) ครั้งที่ 2/2563, เมื่อ วันอังคารที่ 24 มีนาคม 2563 ณ ห้องประชุมดำรงธรรม อาคารศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2564). *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. มติชน.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงนครบาล ร.5 น.1.1/40 เรื่อง คอเรสปอนเดนซ์เรื่อง พระยาโชติธาราชเศรษฐีขออนุญาตแห่เจ้าศาลเจ้าเก่ากับขบวนขบวนดอกไม้ไฟถวายด้วย (28 ก.ย. – 8 ต.ค. 110)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงนครบาล ร.5 น. 1.1/72 เรื่อง พวงจันทน์ขออนุญาตทำการแห่เจ้า (14 ต.ค. 112 – 28 พ.ย. 116)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงมหาดไทย ร.6 ม.26.5/65 เรื่อง ห้ามฉวยรูปขุนยัดเซ่นเมื่อภาพยนตร์เล็ก (1 – 8 ต.ค. 2471)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงนครบาล ร.6 น 4.7/32 เรื่อง รายงานหลวงธรรมา จำนวนเดือน สิงหาคม ร.ศ.131 (1 – 31 ส.ค. 2455)
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงการคลัง. (4) กค 2.3.1/22 เรื่อง การปฏิบัติตามคำสั่งยุทธการที่ 5 ธ.005 ตามนโยบายเกี่ยวกับคนจีนและลูกจีนในประเทศไทย (23 ส.ค. 2509 – 5 ม.ค. 2511)
- อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (2565). *เทพเจ้าจีน ในกรุงเทพฯ*. มติชน.